

Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Agrár- és Munka Jogi Tanszék

TDK-pályamunka

**A független átviteli-rendszerirányítóra vonatkozó jogi
szabályozás, különös tekintettel az energiahatékonyságra**

Készítette: Tóth Attila J-505

Konzulens: Dr. Olajos István

2013

Miskolc

Tartalomjegyzék

I.	Rövidítések jegyzéke.....	3
II.	Bevezető.....	4
III.	Alapvetések.....	6
IV.	Villamosenergia a jogágak és jogterületek között.....	10
V.	A villamosenergia rendszer és a rendszerirányítási tevékenység fejlődése hazánkban a kezdetektől napjainkig.....	12
	V/1. A nemzetközi együttműködés története.....	15
VI.	A hazai átviteli rendszerirányítói engedélyes, a MAVIR Magyar Villamosenergia-ipari Átviteli Rendszerirányító Zártkörűen Működő Részvénytársaság.....	17
	VI/1. A MAVIR Zrt. ITO modell szerinti működésének szabályai.....	23
VII.	Az energiahatékonyságról.....	32
VIII.	Az átviteli rendszerirányításra vonatkozó releváns jogi szabályozás és az energiahatékonyság megjelenése.....	32
IX.	A Hálózatfejlesztési terv koncepciója a fenntarthatóság és energiahatékonyság tükrében.....	38
X.	Összegzés.....	42

I. Rövidítések jegyzéke

Itt kívánom előrebecsajítani, hogy a dolgozatomban sok rövidítést használok a villamosenergia ipar egyes szereplőire, valamint jogszabályokra. A könnyebb érthetőség kedvéért összegyűjtve közzé teszem a legfontosabbakat.

- CCGT - Kombinált ciklusú gáz turbinás erőmű, ahol a gázturbinában termelt elektromos áram mellett a keletkezett hő is hasznosításra kerül és áramot termel egy gőzturbina segítségével; ezáltal megnöveli az elektromos áram termelésének a hatékonyságát.
- ENTSO-E - European Network of Transmission System Operators for Electricity – az európai villamosenergia-rendszerirányítók szervezete
- HUPX Zrt - HUPX Magyar Szervezett Villamosenergia-piac Zártkörűen Működő Részvénytársaság
- ITO – Independent Transmission Operator - Független átviteli rendszerüzemeltető
- KÁT rendszer – Kötelező átviteli rendszer
- MAVIR Zrt - Magyar Villamosenergia-ipari Átviteli Rendszerirányító Zártkörűen Működő Részvénytársaság
- MEKH – Magyar Energetikai- és Közmű szabályozási Hivatal
- MVM Zrt. – Magyar Villamos Művek Zártkörűen működő Részvénytársaság
- OVT – Országos Villamos Teherelosztó
- TSO – Transmission System Operator – Átviteli rendszerirányító
- UCPTE - Union for the Co-ordination of Production and Transmission of Electricity
- VER – Villamosenergia Rendszer
- Vet. – 2007. évi LXXXVI törvény a villamosenergiáról
- VIV - Vertikálisan Integrált Villamosenergia-ipari Vállalkozás

II. Bevezető

Bevezető gondolatként szeretném megosztani Önnel, mint a dolgozatom olvasójával, hogy miért választottam ezt a témát és milyen kérdésekre keresek választ.

Egyetemi tanulmányaim alatt elkezdtem érdeklődni az energia világa felé, hogy vajon mi és hogyan történik addig, amíg otthon egy kézmozdulattal fényt, vagy kellemes meleget lehet „teremteni.” A villamosenergiára esett a választásom – joghallgatóként természetesen a terület jogi szabályozását kívánom kutatni. Viszont nem a komplett villamosenergia jogot, hanem ennek az iparágnak egy szereplőjére, az átviteli-rendszerirányítóra, és a rá vonatkozó jogi szabályozásra fókuszálom a kutatásomat, melynek éle a fenntarthatóság és az energiahatékonyság.

Kérdésként fogalmazom meg, hogy az átviteli-rendszerirányító tevékenysége megfelel-e a hatályos hazai és közösségi jogszabályok által megkívánt fenntarthatósági és energiahatékonysági szempontoknak? Valamint hogyan lehet ezt továbbfejleszteni?

Alapvetően erre a két kérdésre keresem a választ dolgozatomban, viszont a kutatás során több kisebb kérdés is felmerül, már rögtön a dolgozat címe önmagában is többet vet föl, mégpedig, hogy mi is az a független átviteli rendszerirányító¹ és milyen tevékenységet fejt ki.

Ennek a kérdésnek a megválaszolásához szokatlanul távoli és extra legem területektől kell indulnunk, mint a fizika. Erre azért van szükség, mert a villamosenergia bizonyos fizikai tulajdonságainak tényszerű ismerete nélkül nem érthető meg az átviteli rendszerirányítási tevékenység lényege és így a jogi szabályozásának vizsgálata fundamentum nélkül maradna.

A második kérdés, ami felmerül a cím kapcsán, hogy egy jogtudományi dolgozat miért foglalkozik villamosenergiával egyáltalán.

Az energiajognak összességében, de a villamosenergiának kiemelten, egyre nagyobb szerepe van az életünkben. Nem csak, mint az egyetemes szolgáltatókkal jogviszonyban álló fogyasztóként, hanem mint a nemzetgazdaság hatásainak kitett állampolgárként is, hiszen áttételesen nem mindegy, hogy az energiaipari szereplőknek milyen jogszabályi környezetben kell folytatniuk a tevékenységüket. Nagymértékben függenek ettől a fogyasztók számára kínált energia árai is, valamint az is, hogy hány embert tudnak foglalkoztatni és milyen fejlesztési beruházásokat tudnak véghezvinni az országban.

¹ Independent Transmission Operator

Gyakorlatilag a mai életünkben minden villamos energiával működik, nem megkerülhető tényezőről van szó, ezért a jogtudomány és a jogalkotás folyamatosan alkotja a villamosenergia ipari jogszabályokat a miniszteri rendeleti szinttől az európai jogi jogszabályokig. Mára egy igen terjedelmes jogszabály halmaz jött létre, amiben egyre komolyabb szerepe van az európai jogalkotó által megalkotott és kihirdetett jogszabályoknak. Ennek a hatalmas jogszabályhalmaznak a jól körülhatárolhatóságát a szabályozás speciális tárgya, a villamosenergia adja.

Ezek alapján a villamosenergia jog egy önálló jogterületnek tekinthető, amelynek szabályozási tárgya adja az elhatárolható önállóság alapját. Azért nem önálló jogág, mert a területet szabályozó többszintű jogszabály tömegeből hiányzik az egységes szabályozási módszer.

Összegezve tehát, egy igen komplex kérdéskörrel van szó, amit a jogtudománynak is elemeznie, sőt fejlesztenie kell. Ezt oly módon tudja megtenni, hogy a lehető legmagasabb jogalkotói szinten megszületett villamosenergia politikai célokat olyan alakban formálja jogszabályokká, amelyekkel a fenntarthatóság és az energiahatékonyság, elérhető és fokozható. A fenntarthatóság és az energia hatékonyság fogalmát a dolgozat további részében fogom meghatározni.

III. Alapvetések

Ebben a fejezetben igyekszem rávilágítani azokra az alapvető fogalmakra, amelyek nélkül nem érthető meg az átviteli rendszerirányítási tevékenység és később annak jogi szabályozása.

Az energia jog fogalmának tisztázását azért látom itt szükségesnek, mert a villamosenergia jog ezen belül helyezkedik el és rendszertanilag is el kell, hogy tudjuk helyezni dolgozatom témáját.

Az energijog fogalmát illetően eltérő definíciókat találhatunk. Vannak olyanok, amelyek szűken értelmezik az energijog fogalmát, mert egy konkrét jogághoz kapcsolják hozzá, annak a szemszögéből vizsgálják. Dr. Turkovics István a közigazgatási jogalkalmazás szemszögéből vizsgálódva azt a megállapítást tette, miszerint „ha energijogról beszélünk, egy olyan jogterületet kell definiálnunk, amelynek joganyaga a polgári valamint a közigazgatási jog területét érinti.”²

Emellett vannak olyanok, amelyek pedig kiterjesztően értelmezik az energijog fogalmát, mint a Dr. Antal Attila által vezetett kutatócsoport, amely a következő megállapítást tette. „Az energijog fogalmát széles körben alkalmazva ide értjük a magyar energetikával elsődlegesen (vagyis fő tárgykörként) foglalkozó jogszabályokat, az energetikához kapcsolódó részterületek alatt pedig az energetikai joganyaghoz kapcsolódó, elsődlegesen nem energetikai tárgykörű jogszabályokat (például az építésügy területein) értjük. Utóbbi joganyag – bár kiegészítő szerepet tölt be – elengedhetetlen peremterületét képezi a hazai energijognak.”³

Az energia jog – véleményem szerint – legtalálhatóbb fogalmát Dr. Bányai Orsolya doktori értekezésében találtam. „Az energia jog valamennyi olyan nemzeti, európai és nemzetközi szintű jogi előírás, amely az energiaciklus egészére, vagy annak valamely szakaszára vonatkozik.”⁴ Az átviteli rendszerirányítás közvetlenül az energiaciklus⁵ szállítási

² TURKOVICS István : A jogalkalmazás nehézségei az energijog területén - CEDR Magyar Agrárjogi Egyesület – Agrár- és Környezetjog 2012. 13. szám 105. oldal Továbbiakban: TURKOVICS

³ Dr. ANTAL Attila (kutatásvezető) - Diszfunkciók az állami energetika és az energijog területén. Energia Kontroll Projekt – Energia Klub 2009. November 30. 27. oldal
http://energiaklub.hu/sites/default/files/kiadvanyok/EKP_tanulmany_Diszfunkciok.pdf

⁴ BÁNYAI Orsolya: Az energiafelhasználás csökkentésére és a megújuló energiaforrásokra irányuló szabályozás az ökológiai fenntarthatóság nézőpontjából. Debrecen, 2012. Doktori értekezés 68. oldal a továbbiakban BÁNYAI

⁵ Az „energiaciklus” jelenti a teljes energialáncot, beleértve a kutatáshoz, feltáráshoz, a kitermeléshez, az energia átalakításához, tárolásához, szállításához, az energia különböző formában történő elosztásához és fogyasztásához, továbbá hulladék feldolgozásához és megsemmisítéséhez fűződő tevékenységeket, valamint a káros környezeti hatások csökkentése céljából a leépítéshez, a leállításhoz vagy megszüntetéshez kapcsolódó tevékenységeket. Energia Charta Egyezmény 19. cikk (3) a)

részéhez kapcsolódik az átviteli hálózat üzemeltetésén keresztül. Közvetetten pedig az erőműveken keresztül a termeléshez is.

Itt fontosnak tartom megválaszolni a dolgozat elején feltett kérdést, azaz meghatározni az átvitel és a rendszerirányítás, együttesen átviteli rendszerirányítás fogalmát. Ezt a jelenleg hatályos villamosenergia törvény segítségével kívánom megtenni. A törvény a következőképp fogalmaz:

Átvitel:⁶ „villamos energiának az átviteli hálózaton keresztül történő továbbítása, illetve az ehhez kapcsolódó minden olyan műszaki és gazdasági tevékenység, amely a villamos energia megfelelő minőségű továbbítása érdekében szükséges.”

Ez a terület 2006-óta tartozik a magyar rendszerirányító tevékenységei közé, addig az MVM Rt. végezte ezt a tevékenységet. Az akkori kormány döntése⁷ értelmében az MVM Rt.-nek, mint tulajdonosnak 2005. December 31-ig apport formájában a MAVIR Rt. rendelkezésére kellett bocsátania az átvitelhez szükséges eszközöket. Ennek több joghatása is keletkezett, ugyanis innentől a MAVIR lett a rendszerirányítási- és hálózati engedélyes is, valamint a tulajdonosa és üzemeltetője lett a villamos energia közcélú átviteli hálózatnak⁸.

Rendszerirányítás:⁹ „a villamosenergia-rendszer zavartalan és biztonságos működtetését és a teljesítmény egyensúlyának biztosítását, valamint a nemzetközi összeköttetések rendelkezésre állását szolgáló célirányos tevékenységek összessége.” Ez a terület képezi az első tevékenységi körét a magyar TSO-nak.

A dolgozatomban a fenti meghatározásokat értem az átviteli rendszerirányítás alatt.

Mint fentebb említettem, távolról kezdem a vizsgálódást. Kérdésként merül fel, hogy dolog-e a villamosenergia ?

Manapság dologként kezeljük, hiszen adják és veszik a kereskedelemben, természetesnek vesszük a létezését és azt, hogy ez jogi szabályozás tárgya. De ez nem volt mindig így és hosszú út vezetett idáig. Az, hogy a jogtudomány felfigyelt arra, hogy a villamos energiát szabályozni kell az 1959. évi IV. törvény (továbbiakban: Ptk.) tulajdonjogi szabályozásában tükröződik, mely szerint: „ha a törvény kivételt nem tesz, a tulajdonjog szabályait alkalmazni kell... a dolog módjára hasznosítható természeti erőkre”¹⁰. Ezzel

⁶ 2007. évi LXXXVI. törvény a Villamosenergiáról 3.§ 1. A továbbiakban Vet.

⁷ 1070/2005. (VII.08.) számú kormányhatározat

⁸ Átviteli hálózat: a villamos energia átvitelére szolgáló vezetékrendszer - beleértve a tartószerkezeteket és a határkeresztező vezetékeket is -, a hozzá tartozó átalakító- és kapcsolóberendezésekkel együtt.

Közcélú hálózat: olyan átviteli vagy elosztó hálózat, amely szükséges a villamosenergia-rendszer biztonságos és hatékony működéséhez. Vet. 3.§ 2. és 36.

⁹ Vet 3.§ 51.

¹⁰ 1959. évi IV. törvény 94.§ (2) a továbbiakban Ptk.

viszont az a probléma, hogy a villamos energia, ahogy ma felhasználjuk nem természeti erőforrás, hanem azokból nyert végtermék. Ezek mellett a villamosenergia dologként „viselkedik” az emberi hasznosítás hatására és akként is kezeljük.

A klasszikus dolog meghatározásba viszont nem fér bele, hiszen nem birtokba vehető közvetlenül és nem testi tárgy, mert a tárolása közvetlen formában csak egyenáram esetén lehetséges, a váltakozó áramú villamosenergia tárolására csak közvetett módon van lehetőség (pl. szivattyús tározó vízerőmű felállításával) és a szállítása kizárólag erre a célra létrehozott hálózaton keresztül történhet.

A villamosenergiára vonatkozóan a fentiek alapján a contrario következik, hogy: „*A villamos energia egy olyan mesterséges erőforrás, mely a természeti kincsek átalakításával jön létre, és amely felett csak abban az esetben lehet rendelkezni, ha a megfelelő eszközrendszer segítségével tárolják, szállítják vagy hasznosítják*”.¹¹ Az utóbbi tulajdonsága az a villamos energiának (a váltó áram közvetlen, ipari méretű és tartós tárolási lehetőségének hiánya) ami szükségessé teszi a rendszerirányítási tevékenység létezését, ugyanis az ország villamosenergia-rendszere (továbbiakban: VER) váltakozó árammal üzemel. Mivel szintén szorosan hozzátartozik a témához, ezért itt ismertetem a VER törvényi definícióját. *Villamosenergia-rendszer*:¹² az átviteli rendszerirányító által - törvényben meghatározott körben az elosztó közreműködésével - a villamosenergia-ellátási szabályzatokban rögzített elvek szerint irányított erőművek és hálózatok összessége.

Tehát a VER nem csak a hálózatokat és az azokat alkotó vezetékeket foglalja magában, hanem az erőműveket is, amelyek irányításának elveit nem jogszabályi szinten alkotják meg, hanem az átviteli rendszerirányító kapott felhatalmazást a 2007. évi LXXXVI. törvény a villamosenergiáról (Továbbiakban: Vet) alapján¹³.

Hazánkban átviteli rendszerirányítói engedéllyel a MAVIR Magyar Villamosenergia-ipari Átviteli Rendszerirányító Zártkörűen Működő Részvénytársaság (továbbiakban: MAVIR Zrt.) rendelkezik. Ez a cég látja el az átviteli és a rendszerirányítási feladatokat különböző közösségi jogszabály, aa Vet. és a Magyar Energetikai- és Közmű-szabályozási Hivatal engedélye alapján.

¹¹ ROMHÁNYI Róbert: Villamos Energia Jog, Budapest, 2010 Szakdolgozat - <http://jak.ppke.hu/ppke-jak-kari-konyvtar/szakdolgozatok> 3027. 5. oldal, továbbiakban ROMHÁNYI

¹² Vet. 3. § 70.

¹³ Vet. 23.§

A rendszerirányítói feladatok ellátására azért van szükség, mert, mint fentebb kifejtettem a váltakozó áram tulajdonságai miatt nem tárolható, ezért a VER-ben a fogyasztásnak és a termelésnek mindig egyeznie kell. Mert ha több a villamos energia a rendszerben, mint amennyi a fogyasztás, akkor ezt ki kell egyenlíteni, a frekvenciát pedig 50 Herzen kell tartani. A többletet el lehet adni külföldre határkeresztező vezetéken keresztül tőzsdei módon, vagy a hazai erőművek termelését kell leszabályozni. Ha kevesebb, akkor pedig fel kell szabályozni a hazai erőművek termelését, amikor ez nem lehetséges, vagy nem elegendő, akkor a határkeresztező vezetéken keresztül szintén tőzsdei úton lehet kielégíteni a VER szükségleteit.

Az átviteli területnek a lényege, a hálózat üzemeltetése, fenntartása, fejlesztése és karbantartása, valamint ezen munkálatok megtervezése és kivitelezése. Ezen felül a hálózathoz való diszkriminációmentes hozzáférés biztosítása a villamosenergia-piac szereplői számára.

IV. Villamosenergia a jogágak és jogterületek között

Fentebb említésre került, hogy energiajogon belül helyezkedik el a villamosenergia jog, mint önálló jogterület. Ezen felül fontos kitérni arra, hogy a villamosenergia jog, mint önálló jogterület mellett számos más jogág, sőt jogszabályi felhatalmazás alapján készült szabályzatok is szabályozzák a kérdést, hol közvetlenül, hol közvetve.

Ide sorolhatjuk a polgári jogot, a kereskedelmi jogot, a fogyasztóvédelmi jogot, a közigazgatási jogot, a környezetjogot, de még az agrár jogot is.

Polgári jogot közvetetten és többszörösen áttételesen a dolog meghatározás, a kötelmi jog alapjai miatt¹⁴, a kereskedelmi jogot a villamosenergia piac működésével összefüggő szerződések és versenyjogi szempontok miatt említhetjük. A lakosság ellátását végző egyetemes szolgáltatókon keresztül, vagy inkább velük szemben érvényesülnek a fogyasztók jogai¹⁵. Ez utóbbira érthető okokból igen érzékenyen reagál a lakosság¹⁶, ugyanis mint a bevezetőben említettem, nagymértékben ki vannak téve a villamosenergia ipar változásainak.

A közigazgatási joggal összefüggésben, ha csak a Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatalt említeném, akkor is igen nagy befolyással bírna ez a jogág a villamosenergia iparra. Ugyanis ez a közigazgatási szerv rendelkezik azzal a hatáskörrel, hogy a villamosenergia termelésére, elosztására, szolgáltatására, átvitelére engedélyt adhat ki. A közigazgatásban igen sok problémát vet fel az energiajog a jogalkalmazás során, mint ahogy arra Turkovics István kiválóan rámutat.¹⁷ De ezen kívül a hatáskörrel rendelkező minisztérium, az azt vezető miniszter, és természetesen végül, de nem utolsósorban az ország mindenkori kormányának tevékenysége is nagy hatással van a villamosenergiára, legyen az pozitív vagy negatív. Itt elég a nagyvitákat kiváltó rezsicsökkentő intézkedésekre gondolni. Ezen kérdés ismertetése viszont meghaladja a dolgozatom kereteit.

A környezetjog a számos környezetvédelmi, energiahatékonysági és fenntarthatósági szempont¹⁸ miatt releváns. Ezen szempontok pedig jogszabályi formában is manifesztálódtak

¹⁴ Lásd: BÍRÓ GYÖRGY- Kötelmi jog és a szerződés tan közös szabályai. Novotni Alapítvány a magánjog fejlődéséért. Miskolc 2000

¹⁵ HÁSZ ZOLTÁN: *Közjogi elemek a polgári jogi szerződésekben: a villamos-energia közüzemi szerződés szerződésszegési szabályainak példája* Jogelméleti Szemle, Eötvös Lóránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar 2005/4.szám

¹⁶ Oberczán Csaba: A villamos energia egyetemes szolgáltatók 2009. évi árreése - Energiafogyasztók lapja, 2010. 15. évf. 2. sz. 25-26. old.

¹⁷ TUKOVICS: uo.

¹⁸ 2007. évi LXXXVI. törvény preambulum

– amelyeket a dolgozatomban további részében fejtek ki - ezzel alapjaiban reformálva meg a villamosenergia ipart, ezáltal az átviteli rendszerirányító tevékenységét is.

Az agrárjog például a közcélú hálózat építésénél¹⁹, ingatlan nyilvántartási eljárásokon keresztül és a biomasz²⁰ tüzelésű erőmű alapanyagát szolgáltató termőföldet szabályozó jogterületként²¹ kapcsolódik a villamosenergiához.

¹⁹ 2007. évi LXXXVI. törvény 121.§-132.§

²⁰ A mezőgazdaságból, erdőgazdálkodásból és az ehhez kapcsolódó iparágakból származó termékek, hulladékok és maradékanyagok (a növényi és állati eredetűeket is beleértve) biológiailag lebontható része, valamint az ipari és települési hulladék biológiailag lebontható része. - 2007. évi LXXXVI. törvény 3.§ 4.

²¹ *Olajos István - Szilágyi Szabolcs: A kistelepüléseken létrejövő távhő- és termeltetési rendszerek energiaajogi problémái* - Magyar energetika, 2012. 19. évf. 6. sz. 22-27. old.

V. A villamosenergia rendszer és a rendszerirányítási tevékenység fejlődése hazánkban a kezdetektől napjainkig

Az európai kontinensen először 1884-ben Temesvárott jött létre városi, közcélú erőműhöz csatolt villamos közvilágítási hálózat. Az erőművekben ekkor még gőzgéppel hajtott egyenáramú dinamók fejlesztették az áramot. Az ország jelenlegi területén pedig 1888-ban Mátészalkán gyúltak először fénnyek, jelezve a közcélú ellátás kezdetét.²²

A XIX. század végére nem csak a fővárosban, hanem szinte minden nagyobb városban működött már villanytelep. Ezek mind-mind, egy-egy saját fogyasztói kört tápláltak. Ebben az időben az erőművek között még nem volt összeköttetés, mindegyik önállóan végezte az ellátást és az üzemirányítást. Az 1920-as években fogalmazódott meg az egységes villamos hálózat kialakításának gondolata.

A villamosenergia-szolgáltatás a 30-as évekre nőtte ki magát önálló iparággá. 1935-ben az összes város és a községek 30%-a villamosítva volt. A váltakozó áram és a transzformátor alkalmazása utat nyitott a villamos energia nagyobb távolságra szállítása előtt. Az 50 Herzes váltakozó áram elterjedése és a feszültség szintek szabványosítása megteremtette az eddig egymástól függetlenül működő áramellátási körzetek együttműködésének lehetőségét. A 1930-ban helyezték üzembe a Bánhida-Budapest magasfeszültségű (ekkor még csak 100 kV-os) távvezetékét, mely a Budapest-Hegyeshalom vasútvonal és a főváros ellátását szolgálta.

A II. világháború után az 1946-ban államosították a 20 MW-nál nagyobb erőműveket és a 60 kV-os vagy annál nagyobb feszültségű távvezetéseket²³. Ez a folyamat 1949-ben az Állami Villamosművek Rt. (ÁVIRT) létrehozásával zárult le²⁴. 1949-ben megalakult a Nehézipari Minisztérium Villamos Energia Főosztálya és Villamosenergia-ipari Igazgatósága is, majd létrehozták az Állami Villamosenergia Szolgáltató Vállalatot (ÁVESZ). Az erőművek és a hálózat szétválasztása 1950-ben fejeződött be, amikor az Erőművek Ipari Központja (ERIK) nem csak a nagy-, hanem a kiserőművek felügyeletét is átvette az ÁVESZ-től. Ez az államilag irányított központosítás teremtette meg az egységes villamosenergia-rendszer kialakításának alapjait.

²² HATVANI György (szerk.): A rendszerirányítás 60 éves története. MAVIR Zrt. a továbbiakban HATVANI

²³ 1946. évi XX. törvény egyes villamosművek energiatelepeinek és távvezetékeinek állami tulajdonba vételéről és a villamos energiagazdálkodással kapcsolatos egyéb rendelkezésekről 1.§ (1) és 2.§ (2) a továbbiakban-Államosítástv

²⁴ Államosítási tv. 17.§ (1)

1951-ben az ÁVESZ-t feloszlatták és hat területi áramszolgáltatót (ÉMÁSZ, DÉDÁSZ, TITÁSZ, DÉMÁSZ, ÉDÁSZ, ELMŰ) hoztak létre, valamint a távvezetékek és alállomások karbantartására, felújítására és üzemeltetésére létrejött az OVT (Országos Villamos Teherelosztó).

Az egységes villamosenergia-rendszer az alábbi előnyökkel rendelkezett:

- az erőművek kölcsönösen kisegítették egymást, kevesebb tartalékra volt szükség
- a fogyasztás mértékének változásai, ingadozásai kisebb hatással bírtak a rendszer működésére
- a szükséges villamos energiát mindig a leggazdaságosabb módon állították elő.

Az egységes VER létrejötte után át álltak a menetrend alapú termelésre. Az OVT az első menetrendet 1949. október 24-én adta ki a nagyfeszültségű hálózathoz csatlakozó erőművek számára. A menetrendeket egyhetes időszakra készítették, amelyek óránkénti bontásban tartalmazták az erőművek munkanapi teljesítményét.

Az így megnövekedett feladatok szükségessé tették, hogy létrejöjjön a három lépcsős üzemirányítás. Az alaphálózatot és az erőműveket az OVT, a 120 kV-os vagy annál kisebb feszültségű alállomásokat és távvezetéseket a KDSZ-ek²⁵, a közepfeszültségű elosztóhálózatokat pedig az üzemirányító központok (ÜIK) vezényelték. 1963. szeptember 1-vel megalakult a Magyar Villamos Művek Tröszt (MVMT)²⁶, amely átvette az Erőmű Tröszt feladatait, így összesen 12 erőmű, az OVT, a hat áramszolgáltató, valamint az egyéb, ellátást segítő kisebb vállalatok – összesen 23 vállalat - irányítása került a kezébe.

1961-ben a második ötéves terv irányozta elő²⁷, hogy a villamosenergia-termelést 1965-ig jelentősen növelni kell, ennek köszönhetően megépült az Oroszlányi, a Pécsi és az Ajkai, valamint a Dunamenti Erőmű. De ezen erőművek sem tudták sokáig kielégíteni a folyamatosan növekvő fogyasztást, amely 60-as évek végére oly mértékben megnövekedett, hogy az itthoni szűkös energia-készletek már képtelenek voltak kielégíteni az igényeket, ezért a Szovjetunióból kellett nagy mennyiségben villamos energiát importálnunk. Ennek köszönhetően helyezték üzembe 1969-ben az első 400 kV feszültségű távvezetékét a Munkács-Sajószöged-Göd vonalon. (eddig csak 220 kV teherbírású távvezetékek alkották a

²⁵ Körzeti diszpécser szolgálat.

²⁶ 1962. évi IV. törvény a villamosenergia fejlesztéséről, átviteléről és elosztásáról 1 § (1) a továbbiakban Átvételi törvény .

²⁷ 1961. évi II. törvény a Magyar Népköztársaság második ötéves népgazdaság-fejlesztési tervéről az 1961. január 1-jétől 1965. december 31-ig terjedő időszakra. 12.§

magyar hálózatot). Ezzel egy időben indult meg a mátraaljai lignit vagyon felhasználását szolgáló és ma is üzemelő Mátrai Erőmű létesítése.

Az 1970-es években az MVMT az OVT bevonásával olyan stratégiai döntést hozott, hogy a magyar átviteli hálózat feszültsége valamennyi területen 400 kV-os legyen, ennek megfelelően kerültek átalakításra az állomások is. Az évtized végén ismét energiahiány állt be az országban, melyet a szovjet fél csak a belső területeiről tudott kielégíteni. Ez adta az alapját annak, hogy a Szovjetunió Déli Energiarendszerét egy 750 kV-os rendszerellel összekapcsolják a CDU²⁸ VERE²⁹-vel, így Kanada, a Szovjetunió és az USA után Magyarország lett a világon a negyedik ország, amely ilyen feszültségosztályú összeköttetést épített ki. A 477 km hosszú Zapaduoukrainszkaja- Albertirsa közötti távvezeték 1978-ban helyezték üzembe.

Az ebben az időszakban kirobbanó olajválságnak köszönhetően előtérbe került egy atomerőmű megépítésének koncepciója, így 1975-ben letették a Paksi Erőmű alapkövét és 1982-re az első blokkot a hálózatra is kapcsolták. Az 1987-es csernobili baleset miatt az atomerőmű-rendszerek bővítése is megtorpant és teret hódítottak a gáz- és gőzturbinás erőművek, amelyek magukkal vonzották a kapcsolt hő- és villamosenergia-termelés elterjedését. Erre a dolgozat második felében részletesebben kitérek.

A másik „nagy terv” a 80-as években nem valósulhatott meg. A Duna közös magyar-szlovák szakaszán épült volna fel a Bős-Nagymarosi Vízi Erőmű-rendszer. Bár a kivitelezés mindkét országban elkezdődött, a 80-as évek végére csak a szlovák oldalon fejeződött be és a politikai váltáskor ideológiai színezetet kapott, amelynek köszönhetően a létesítési program leállt.

Az 1989-es fordulat után leálltak a nagy erőmű építési programok és inkább a nemzetközi együttműködés került előtérbe az energia igények kielégítése kapcsán.

²⁸ Centralnoje Diszpetserszkoje Upravlénijje- Központi Diszpécser Irányítás

²⁹ Villamos Energia Rendszerek Egyesülése.

V/1. A nemzetközi együttműködés története:

Ebben a fejezetben a rendszerirányítás nemzetközi együttműködésének rövid történetét ismertetem. Alapvetően két irányban beszélhetünk nemzetközi együttműködésről. Időben korábban a KGST tagállamokkal, majd később a „nyugati” országok és azok villamosenergia rendszereivel történő együttműködést különböztethetünk meg.

„A KGST együttműködés egyik legfontosabb területe a villamosenergia-rendszerek együttműködése volt. A tagországokban a területet irányító miniszterek képviselésével működő, 5 szekcióra bontott Állandó Bizottság fogta össze a az energetikai együttműködést. Az operatív rendszerirányítási együttműködés a CDU keretében folyt 1978-tól miután Szovjetunió és Magyarország között üzembe helyezték a 750 kV-os távvezetékét, a szovjet erőműrendszert is bekapcsolták a párhuzamos rendszerbe. Így a világon a legnagyobb földrajzi kiterjedésű, szinkronüzemű villamosenergia-rendszer jött létre, mely 7000 km hosszan ívelt nyugatról keletre, Berlinton Ulánbátorig, és 3200 km-en északról délre, Murmanszktól Szófiáig.”³⁰

A CDU, mint szervezet tovább létezett, mint az a feladat, amire létrehozták, ugyanis a rendszerirányítási tevékenységét 1993-ig folytatta, mert a tagországok párhuzamos villamosenergia-rendszere ekkor megszűnt. Ezután a volt keleti és nyugati országok rendszereinek összekapcsolásában vett részt, oly módon, hogy információval látta el a tagországokat. Végül 2004-ben az alapítók elhatározásából megszűnt a szervezet.

A volt nyugati országokkal elsőként Ausztriával történt meg a hálózat összekapcsolása. Ezt az indokolta, „hogy Ausztriában az energia több mint felét vízerőművekben termelték, amely a téli időszakban - a kisebb vízhozam miatt - nem bizonyult elegendőnek, ezért kiegyenlítő energiára volt szükségük.”³¹ A két hálózat között azonban 1992-ben frekvencia beli különbség volt, mert Ausztriában pontosan 50 Hz-en üzemelt a hálózat, mert már UCPTE³² tag volt, hazánkban pedig ennek alatta volt. Ezt a különbséget egy egyenáramú betét közbeiktatásával hidalták át.

Ez a helyzet azonban csak 1995-ig állt fent, mert ekkorra a CDU-ból kivált tagállamok által alkotott országok villamosenergia-rendszerei szinkron üzemre léptek.³³ Már korábban

³⁰ HATVANI i.m. 20. oldal

³¹ ROMHÁNYI Róbert: Villamos Energia Jog 10. oldal a továbbiakban ROMHÁNYI

³² Union for the Co-ordination of Production and Transmission of Electricity

³³ Ezt nevezték CENTREL-nek.

1990 tavaszán bejelentette szándékát a magyar rendszerirányító, hogy csatlakozni kíván az UCPTE - rendszeréhez, azonban ehhez rendkívül sok műszaki, gazdasági és szervezési követelményt kellett teljesíteni. Ez a felkészülés történt a CENTREL keretében, majd az MVM Rt. 1999. január 1-jén léphetett be az UCPTE szervezetébe társult tagként.

VI. A hazai átviteli rendszerirányítói engedélyes, a MAVIR Magyar Villamosenergia-ipari Átviteli Rendszerirányító Zártkörűen Működő Részvénytársaság

A hazai rendszerirányítás a MAVIR Zrt. jogelődjével az Országos Villamos Teherelosztóval (OVT) kezdődött 1949. november 23-án, ugyanis ekkor kelt az első írásos bejegyzés az üzemi naplóban, amellyel kezdetét vette ez a tevékenység. A mai állapotáig a rendszerirányítás is nagy fejlődésen ment át és természetesen nem került el a kétezres évek elejének piacnyitási hullámát sem.

Ennek megfelelően versenypiac megteremtése érdekében szükségessé vált a rendszerhez való szabad hozzáférés biztosítása mellett- az integrált villamosenergia-ipari vállalkozások tevékenységeinek szétválasztása³⁴ és a kizárólagos jogosultsággal rendelkező társaságok objektív, átlátható és diszkriminációmentes működésének biztosítása. A 2001. évi CX. törvény (Villamosenergia törvény, Vet.) megfogalmazta, hogy a rendszer üzemvitelének irányítása független rendszerirányító hatáskörébe tartozik. Az MVM ennek megfelelően 2000. október 19-én úgy határozott, önálló társaságba szervezi a rendszerirányítási tevékenységet és 20 millió forintos alaptőkével létrehozta a MAVIR-t, azaz a Magyar Villamosenergia-ipari Rendszerirányító Részvénytársaságot. A MEH 96/2000 sz. határozatában engedélyezte, hogy az MVM villamosenergia-szállítói működési engedélyében meghatározott tevékenységeket (az együttműködő magyar villamosenergia-rendszer irányítása, erőművek közötti teherelosztás, villamos energia export-import lebonyolítása és felügyelete, a magyar és a nemzetközi villamosenergia-rendszerek összehangolása) a továbbiakban a MAVIR végezze az átviteli hálózat teljes körű átvételével együtt.

Erre azért van szükség, mert ahhoz, hogy a végfelhasználók csupán egyetlen mozdulattal fényt teremthessenek, vagy működésbe hozhassanak egy háztartási gépet, ahhoz, hogy a kórházakban életet menthessenek, ahhoz, hogy működhessenek a vállalkozások, ahhoz, hogy járjanak a tömegközlekedési eszközök egyszóval: mindenhez áramra van szükség. Ahhoz azonban, hogy mindig, mindenütt, mindenki számára és gazdaságosan elérhetően rendelkezésre álljon a megfelelő mennyiségű és minőségű villamos energia (amely hagyományos módokon nem szállítható) kell egy önálló szervezet, amely képes megoldani ennek az óriási és rendkívül összetett rendszernek az irányítását, felvállalva sok millió ember ellátásának a felelősségét.

³⁴ Lásd: VI/1. fejezet 23. oldal.

Ezt a felelősségteljes feladatot látja el a MAVIR Zrt. hazánkban. Ma már a MAVIR jóval több, mint a régi teherelosztó volt, a Társaság saját meghatározása szerint ugyanis:

- gondoskodik a magyar villamosenergia-rendszer megbízható, hatékony és biztonságos irányításáról, a szükséges tartalékokról az erőművekben és a hálózaton;
- felügyeli és gyarapítja a hálózati vagyont, elvégzi a megfelelő, üzembiztos ellátáshoz szükséges felújításokat, karbantartásokat és fejlesztéseket;
- biztosítja a villamosenergia-piac és a piacot segítő mérlegkör rendszer zavartalan működését, további bővítését, az egyenlő hozzáférést a rendszerhasználók számára
- összehangolja a magyar villamosenergia-rendszer működését a szomszédos hálózatokkal;
- koordinálja a nemzetközi szakmai együttműködéseket;
- elkészíti a hálózatfejlesztési stratégiát és javaslatot tesz az erőműpark fejlesztésére.³⁵

A 2003. január 1-jén hatályba lépett Vet. rendelkezései alapján, a MEH kiadta a MAVIR számára a villamosenergia rendszerirányítói működési engedélyt, valamint a villamos energia határon keresztül történő szállítására vonatkozó tevékenység engedélyét. A 2003/54/EK irányelv alapján pedig amennyiben az átviteli rendszerirányító egy vertikálisan integrált vállalkozás része, legalább jogi formájában, szervezeti és döntéshozatali szempontból függetlennek kell lennie a nem átvittel kapcsolatos tevékenységektől.³⁶

Ennek megfelelően az 1070/2005. Korm. Határozat a MAVIRT-t jelölte ki átviteli hálózati rendszerirányítónak. Ez több strukturális és funkcionális változással is járt:

- A cég alaptőkéje jelentősen megemelkedett,
- 1 darab szavazatelsőbbbségi (ún. aranyrészvény) részvény kivételével ismét az MVM lett a MAVIR tulajdonosa,
- A MEH átviteli hálózati engedélyt is kiadott a MAVIR részére,
- Az MVM apportálta a hálózati tevékenység ellátásához szükséges eszközrendszereket.

A társaság új neve pedig Magyar Villamosenergia-ipari Átviteli Rendszerirányító Zártkörűen Működő Részvénytársaság lett. Az MVM 2006-ban részvényei kisebb hányadát értékesítette az ÁPV Zrt.-nek (azóta már Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt.), aki így a társaság tulajdonosa lett.

³⁵ MAVIR Zrt: <http://mavir.hu/web/mavir/mavir-zrt> (2013.XI.28)

³⁶ 2003/54/EK irányelv 10. cikk (1)

A 2007-ben a magyar állam tulajdonában lévő szavazats többségi részvény ipso iure megszűnt,³⁷ így a MAVIR aranyrészvénye is törzsrészvénné alakult át.

A társaság jogszabályokban meghatározott releváns feladatköreinek ismertetése célszerű, ha a annak szervezetrendszerén keresztül történik. A vezérigazgató³⁸ közvetlen irányítása alá tartozó osztályokon, igazgatóságokon túl a társaság három nagy - a vezérigazgató-helyettesek felügyelete alatt álló - szervezeti egységre tagozódik:

1. Rendszerirányítás, informatika és nemzetközi kapcsolatok.
2. Átvitel.
3. Piacműködtetés és gazdaság.

1. A Rendszerirányítás és informatika főbb feladatai:

A villamosenergia-rendszer operatív üzemirányítása és utólagos üzemértékelése. A hálózati engedélyesekkel, a nemzetközi rendszerirányítókkal, valamint az erőművekkel együttműködve, a villamosenergia-rendszer üzemével kapcsolatos tevékenységek és a rendszeregyensúly megvalósítása (**Országos Diszpécser Szolgálat**). Ez a villamosenergia ipar”lelke”, ugyanis ez a tevékenység, ha leáll, akkor a VER sem működik.

A villamosenergia-rendszer mindenkor zavartalan működésének előkészítése hálózati oldalról, az operatív hálózati üzemirányítás támogatása, feszültségmentesítések tervezése és a nemzetközi átviteli kapacitások számítása (**Hálózati operatív Szolgálat**).

A rendszeregyensúly fenntartása érdekében az éves, havi, heti és napi terhelés- és teljesítőképesség tervezés, a karbantartási tervek összehangolása. Adatpublikáció, ami magába foglalja, hogy a MAVIR Zrt. a honlapján közzéteszi valós időben a következő adatokat. Rendszerterhelés (vagyis a fogyasztás), termelés, valamint az import-export szaldó keretében a tervet, a valós tény, az ezekből eredő pillanatnyi eltérést és az eltérés átlagát. Egy példán keresztül talán érthetőbb lesz. 2013. XI. 27. én 18:13-kor a következőképpen állt ezt a táblázat.

Rendszerterhelés	5999 MW
Termelés	3828 MW

³⁷ 2007. évi XXVI. törvény az államot megillető szavazats többségi részvény jogintézményének megszüntetéséről és egyes törvényeknek a megszüntetéssel összefüggő módosításáról 1.§

³⁸ Nem a hatályos Gt. szerinti vezérigazgatót kell érteni alatta, hanem egyfajta kiemelt munkaköri beosztást az igazgatóság mellett.

Import-export szaldó	
Terv	2221 MW
Tény	2239 MW
Eltérés pill.	6 MW
Eltérés átlaga	19 MW/h

2. Átvitel

Az előkészített fejlesztési, felújítási projektek és az azokhoz kapcsolódó karbantartási munkák műszaki tartalmának véglegesítése, elfogadtatása és ezt követő végrehajtása által a hálózat üzembiztonságának fenntartása. Az átviteli hálózati vagyron megőrzése, gyarapítása, a csatlakozókkal szemben a megkülönböztetés mentesség biztosítása. (Hálózat Létesítési osztály).

A társasági tevékenységek végrehajtása során az egészség- és környezetvédelem biztosítása (Környezetvédelmi és Engedélyezési osztály).

Beruházási tervek előkészítése és a megkülönböztetés mentes hálózati hozzáférés lehetőségének biztosítása (Hálózati Eszkögzgazdálkodási és Állapotismereti osztály).

Az Üzemviteli Igazgatóság feladata az üzemeltetés általános irányítása, követelményrendszerének meghatározása és a követelmények teljesülésének felügyelete, üzemzavar megelőzés és elhárítás.

A MAVIR Zrt. szervezet rendszer releváns részének ismertetése után folytatom a társaság tevékenységének ismertetését.

A rendszerirányítónak általános tájékoztatási kötelezettsége van a MEKH, a NFM (Nemzeti Fejlesztési Minisztérium) és a piacon szereplő engedélyesek irányába.³⁹

2008 nyarán a kormány, az Új tulajdonosi program keretében a Magyar Villamosenergia-ipari Átviteli Rendszerirányító Zrt. részleges privatizációja mellett döntött, azonban az energiaellátás biztonságáért felelős társaság magánkézbe adása, nem feltétlenül váltaná ki azokat a hatásokat, amelyeket a kiegyensúlyozott energiaellátás, valamint befolyásmentes és piac semleges kiszolgálás megkövetelne.

³⁹ Vet. 18.§

Részben ezért a 2009 őszére tervezett első részvénycsomag tőzsdére történő bevezetése meghiúsult, így a magyar TSO⁴⁰ továbbra is függetlenként tevékenykedhet tovább. Függetlenként, hiszen a MEKH-el szemben nem az államigazgatás egyik intézménye. Azonban már lehet vitatkozni, hogy mennyiben minősül egyéb közfeladatot ellátó állami szervnek. Álláspontom szerint nem tekinthető a társaság teljes mértékben magánintézménynek, hiszen ha közvetve is, de a tulajdonosi jogokat a közgyűlésen keresztül a magyar állam gyakorolja. Ráadásul az együttműködő hazai villamosenergia-rendszer koordinálása nem lokális kötelezettséget ró az átviteli rendszerirányító számára, hanem épp ellenkezőleg: mindenki számára köteles a transzparens és versenysemleges kiszolgálásra. Közvagyonnal gazdálkodik, és hiába rendelkezik önálló jogalanyisággal, jogait a feladatai ellátása során, csak a közérdek megvalósítása⁴¹ - ami jelen esetben a VER zavartalan és biztonságos működtetésében, egyensúlyának biztosításában, valamint a piaci szereplők versenysemleges kiszolgálásában nyilvánul meg - mellett gyakorolhatja.

A MAVIR Zrt. működését azonban nem csak a villamosenergia törvény és a működési engedélyek határozzák meg, hanem közösségi jogszabályok is. Ezek eredményeként a hazai TSO az ITO⁴² modell szerint működik, melynek részleteit a következőkben ismertetem.

⁴⁰ Transmission System Operator

⁴¹ Vet. 4/A §

⁴² Independent Transmission Operator.

VI/1. A MAVIR Zrt. ITO modell szerinti működésének szabályai

Ez a modell az Európai Unió piacintegrációs törekvéseire, valamint az áru szabad áramlásának alapszabadságára vezethető vissza. Az energetikai területnek az integrációja jóval komplexebb, mint a gazdaság egyéb területeinek. Ráadásul addig nem lehet a témában európai integrációról beszélni, amíg a tagállamok villamosenergia rendszerei gyökeresen különböznek. Ezért ennek gyorsítására az európai jogalkotó célul tűzte ki az egységes belső villamosenergia-piacnak a megteremtését. Ezt három szabályozási csomagban tette meg. A szabályok megalkotásánál figyelembe vették a már működő rendszert (ENTSO-E)⁴³ és a harmadik szabályozási csomagban ezt rendeleti szintre emelték. Itt ki kell térnem röviden az ENTSO-E-re.

A rendszerirányítók már az EU 3. energiacsomag elfogadása előtt, alapos előkészítés után, önkéntes alapon 2008. december 19-én 34 ország 41 rendszerirányítójának részvételével megalakították az ENTSO-E-t (az európai villamosenergia-rendszerirányító társaságok önkéntes szövetségét), melynek a MAVIR is alapító tagja.

A szervezet fokozatosan készült fel a 2009. július 1-jén elkezdett tényleges működésre. Az alakuló ülésen választották meg a vezető tisztségviselőket. A MAVIR sikeres lobbytevékenységének eredményeként a 10 tagú Igazgatóságba (Board) Oroszki Lajos vezérigazgató-helyettest is beválasztották. Az addigi szinkronterületi szövetségek (UCTE, ETSO, NORDEL, UKTSOA, ATSOI, BALTSO) 2009 közepéig fokozatosan áadták feladataikat az újnak, és 2009 július 1-jével megszűntek.

Az Európai Parlament és a Tanács 2011. március 3-tól alkalmazandó 714/2009/EK Rendelete az eddigi önkéntes ENTSO-E együttműködést az EU-tagállamok rendszerirányítói számára kötelező szintre emelte.

Az ENTSO-E keretén belül a pán-európai feladatok ellátására 4 fő bizottság működik: 1) rendszer-fejlesztés, 2) rendszer-üzemeltetés, 3) piac, és 4) kutatás-fejlesztés. E bizottságokon belül állandó- és regionális munkacsoportok kezdték meg működésüket. A jogi

⁴³ European Network of Transmission System Operators for Electricity – az európai villamosenergia-rendszerirányítók szervezete

kérdések egyeztetésére egy jogi-szabályozói munkacsoport működik. Az ENTSO-E munkáját a brüsszeli székhelyű, állandó személyzettel működő Titkárság segíti.

Érdekességképpen az ENTSO-E számokban (2011)⁴⁴

- 41 rendszerirányító
- 34 európai ország
- 380 TWh csere a tag rendszerirányítók között
- 532 millió fogyasztót látnak el a tagok villamosenergia hálózatai
- 880 GW hálózatra adható erőművi kapacitás
- 3200 TWh villamosenergia fogyasztás
- 305 000 km átviteli hálózati távvezeték

Az első szabályozási csomag az 1996/92/EK, míg a második a 2003/54/EK irányelvben öltött testet. A harmadik szabályozási csomagban két irányelv és három rendelet kapott helyet. Mind az irányelveket, mind a rendeleteket az Európai Parlament és a Tanács közösen alkotta meg 2009. Július 13 napjával. Az uniós szabályozás rendszerét az alábbiakban fogalom össze:

Jogszabály	Tartalma
• Az Európai Parlament és a Tanács 2009/72/EK irányelve (2009. július 13.) (továbbiakban Irányelv)	villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 2003/54/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről
• Az Európai Parlament és a Tanács 2009/73/EK irányelve (2009. július 13.)	földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 2003/55/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről
• Az Európai Parlament és a Tanács 713/2009/EK rendelete (2009. július 13.) az	Energiaszabályozók Együttműködési Ügynöksége létrehozásáról
• Az Európai Parlament és a Tanács 714/2009/EK rendelete (2009. július 13.) a	villamos energia határokon keresztül történő kereskedelme esetén alkalmazandó hálózati hozzáférési feltételekről és az 1228/2003/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről
• Az Európai Parlament és a Tanács 715/2009/EK rendelete (2009. július 13.) a	földgázszállító hálózatokhoz való hozzáférés feltételeiről és az 1775/2005/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről

A táblázat önálló kutatómunka eredménye.

⁴⁴ Mavir.hu

Korábban rengeteg kritika érte a közösség tagállamai részéről az Unió addigi szabályozását a témában, többek között, hogy a Közösségben a villamosenergia egyenlő feltételekkel és megkülönböztetés vagy hátrányok nélkül történő értékesítése akadályokba ütközik. Különösen a hálózathoz való megkülönböztetés-mentes hozzáférés és egységesen hatékony szabályozói felügyelet hiánya okozta a problémákat. Ezen túlmenően a második szabályozási csomagban előírt jogi és funkcionális szétválasztási szabályok nem vezettek az átviteli rendszer-üzemeltetők szétválasztásához.

Ezért a harmadik szabályozási csomag célul tűzte ki, hogy minden piaci szereplő megkülönböztetés-mentesen férjen hozzá az átviteli hálózatokhoz. Ennek elérése érdekében három választható modell jött létre.

- Tulajdonosi szétválasztás
- ISO (Independent System Operator – Független rendszerüzemeltető)
- ITO (Independent Transmission Operator – Független átviteli rendszerüzemeltető)

Magyarországon az ITO modell került bevezetésre. A MAVIR Magyar Villamosenergia-ipari Átviteli Rendszerirányító Zrt. a független átviteli rendszerüzemeltető, de azért, hogy érzékelhetőbb legyen a különbség, az előző kettőről is ejtek néhány szót.

A **tulajdonosi szétválasztás** jelentős beavatkozást jelent a Vertikálisan Integrált Villamosenergia-ipari Vállalkozás⁴⁵ (továbbiakban VIV) – jelen esetben az MVM Zrt. szerkezetébe, mert a hálózatot tulajdonló társaságot teljesen le kell választani arról, így a hálózat tulajdonosa lesz az átviteli hálózat üzemeltetője. Az Irányelv úgy fogalmaz, hogy: *„ugyanazon személy vagy személyek ne legyenek jogosultak közvetlenül vagy közvetve irányítást gyakorolni egy termelési vagy ellátási feladatot betöltő vállalkozás felett, és közvetlenül vagy közvetve irányítást vagy bármely jogot gyakorolni egy átviteli rendszer-üzemeltető vagy átviteli rendszer felett”*. Továbbá: *„közvetlenül vagy közvetve irányítást gyakorolni egy átviteli rendszer-üzemeltető vagy egy átviteli rendszer felett, és közvetlenül*

⁴⁵ olyan villamosenergia-ipari vállalkozás vagy vállalkozások csoportja, amelynek irányítására közvetlenül vagy közvetve ugyanazon személy vagy személyek jogosultak, és ahol a villamosenergia-ipari vállalkozás vagy vállalkozások csoportja az átviteli rendszerirányítási vagy elosztási tevékenységek mellett egyidejűleg a termelési vagy kereskedelmi tevékenységek közül legalább az egyiket végzi, vagy ezek egyikére vonatkozó engedéllyel rendelkezik. A vertikálisan integrált villamosenergia-ipari vállalkozás részének minősül az említett villamosenergia-ipari vállalkozás vagy vállalkozások csoportja felett közvetlen irányítást gyakorló személy vagy személyek. Vet. 3. §. 65.

*vagy közvetve irányítást vagy bármely jogot gyakorolni egy termelési vagy ellátási feladatot betöltő vállalkozás felett;”.*⁴⁶

Tehát e modell szerint a vertikálisan integrált energetikai társaság köteles lenne a hálózat üzemeltetéssel foglalkozó csoporttagot a vonatkozó hálózattal együtt egy nem csoporttag vállalkozásnak értékesíteni.

Ennek érdekében nagyon szigorú irányítási és összeférhetetlenségi szabályokat kell betartani a teljes tulajdonosi szétválasztás fenntartásához.

Az **ISO modellnél** a VIV megtartja az átviteli hálózat tulajdonjogát és független rendszerüzemeltetőt jelöl ki a Bizottság jóváhagyásával. Vagyis csupán a rendszerirányító kerülne szétválasztásra a vertikálisan integrált vállalkozástól, amely utóbbi azonban megtarthatná a hálózat tulajdonjogát.

A hazánkban jelenleg működő ITO modell egy politikai kompromisszum eredményeként került be az irányelvbe és még tesztüzem alatt áll. 2013. március 3-ára volt beütemezve a Bizottság jelentése a rendszer működéséről, de ez idáig nem készült el.

ITO modell:

Ennek a működési modellnek az a célja, hogy ellátási és termelési érdekektől független átviteli rendszerüzemeltetés jöjjön létre. Ez magában foglalja az átviteli rendszerirányítást, az átviteli hálózat üzemeltetését és a hálózatfejlesztési terv készítését. Ez a három tartalmi elem jelenti a független átviteli rendszer-üzemeltetést.

Ebben a működési modellben a MAVIR és a VIV között egy szigorúan szabályozott együttműködés jött létre, mert ugyan nem kellett a tulajdonosi háttérrel teljesen szétválasztani, de a MAVIR függetlenségét biztosító szabályokat be kell tartani, mert a Magyarországon a TSO is tagja a VIVnek.

⁴⁶ 2009/72/EK irányelv 9. cikk (1) b) i-ii.

VIV tagok:

- MVM Zrt.
- MVM Trade Zrt.
- MVM Partner Zrt.
- Paksi Atomerőmű Zrt.
- Vértesi Erőmű Zrt.
- MVM GTER Zrt.
- MVM Észak-Budai Fűtőerőmű Kft.
- MIFŰ Kft.
- BVMT Zrt.
- Hungarowind Kft
- MAVIR Zrt.

A MAVIR 100% os tulajdonában álló HUPX Zrt. és leányvállalatai nem tagjai a VIV-nek. A HUPX Zrt. működteti Magyarországon a szervezett villamos energia piacot, vagyis az „áram tőzsdét”.

Az ITO modell működésének megkülönböztethetünk alapfeltételeit és „garanciát.”

Alapfeltételek: Idetartozik, hogy a független átviteli rendszerüzemeltető önálló jogi személyiséggel rendelkezzen.⁴⁷ Ez a konkrét esetben azt jelenti, hogy a jelenlegi helyzetnek kell fennmaradnia, miszerint az MVM cégektől elkülönült, társasági jogi értelemben is önállóan működik a MAVIR Zrt.

Önálló telephellyel kell rendelkeznie a MAVIR-nak⁴⁸, ami nem összetéveszthető az MVM-mel. A MAVIR telephelye 1158 Budapest, Körvasút sor 106,⁴⁹ míg az MVM csoport cégeinek telephelyei más településen találhatók.

Saját, az MVM-től független könyvvizsgáló, valamint saját arculat és önálló, az MVM-étől eltérő kommunikáció szükséges.⁵⁰ Ezek a cégre, mint jogi személyre vonatkozó alapfeltételek, melyek nélkülözhetetlenek az ITO modell implementálásához.

Ezt erősíti a VET is azzal a rendelkezésével miszerint: „Az átviteli rendszerirányítói, elosztó hálózati, egyetemes szolgáltatói, szervezett villamosenergia-piaci engedélyes esetében

⁴⁷ 2009/72/EK irányelv 17. cikk (4)

⁴⁸ 2009/72/EK irányelv 17. cikk (4)

⁴⁹ MAVIR Zrt. Alapszabály 4.1

⁵⁰ 2009/72/EK irányelv 17. cikk (4)

a Gt. 55. § (1) bekezdésében meghatározott uralmi szerződés nem köthető, és az ilyen szerződés semmis, továbbá ezen engedélyesekre nem alkalmazható a Gt. 64. §-a.”⁵¹ Vagyis sem az elismert, sem a tényleges vállalatcsoportra vonatkozó szabályok nem alkalmazhatóak a MAVIR-MVM viszonyra, ezzel is biztosítva a befolyásmentesség követelményét.

Átviteli tevékenységhez kapcsolódó alapfeltételek:

Rendelkeznie kell a MAVIR-nak:

- saját eszközökkel és berendezésekkel, ideértve az informatikai rendszereket is.⁵²
- saját személyzettel és ehhez kapcsolódva önálló személyzeti politikával⁵³
- az ezek előteremtéséhez és működtetéséhez szükséges saját pénzügyi erőforrásokkal.

Önálló döntéshozatal az alábbi ügyekben, mint alapfeltétel:

- Üzemeltetés, karbantartás, átviteli-rendszer fejlesztés⁵⁴
- Pénzeszközök „teremtése”.⁵⁵

A működési feltételek után következzenek az európai jogalkotó jogi garanciái.

Az ITO modell szerinti működés „garanciái”:

- **Független átviteli rendszer-üzemeltetés szabályozása.** Ez az első és egyik legfontosabb garancia. Az Irányelv az európai jogszabály, de a hazai szabályozás sem maradt el. A VET XII. fejezetében és a 273/2007. (X. 19.) Korm. rendelet (Továbbiakban VET Vhr.) 92-97. § került szabályozásra a kérdés az Irányelv alapján.
- **Részesedésszerzéssel kapcsolatos korlátok**⁵⁶ betartása a MAVIR és az MVM csoport többi tagja tekintetében. A szétválasztási szabályok betartásának és ezzel a modell működésének is a „garanciája”.

⁵¹ Vet. 92.§ (4)

⁵² 2009/72/EK irányelv 17. cikk (1) a) és (5)

⁵³ 2009/72/EK irányelv 17. cikk (1) b)

⁵⁴ 2009/72/EK irányelv 18.cikk (1) a)

⁵⁵ 2009/72/EK irányelv 18. cikk (1) b)

⁵⁶ 2009/72/EK Irányelv 18. cikk (3)

Szigorú és ellenőrzött együttműködés biztosítja a MAVIR-MVM-MEKH háromszögben a szétválasztási szabályok és az általuk előírt ellenőrzési feladatok ellátását.

- **Tényleges függetlenséget biztosító irányítási struktúra.**⁵⁷ Ezt azzal érték el, hogy a TSO felügyeleti szerve rendelkezik olyan hatáskörökkel, amelyek egy „normál” zrt-nél a közgyűlés hatásköre. Ilyen például a következő pont.
- **Független személyzet és ügyvezetés.**⁵⁸ Ez azt takarja, hogy a rendszerirányítónak az Irányelv 20. cikk szerinti felügyeleti szerve hozhatja meg a „kinevezésekkel, meghosszabbításokkal és munkafeltételekkel – ideértve az átviteli rendszerüzemeltető ügyvezetéséért felelős személyeknek és/vagy igazgatási szervei tagjainak javadalmazását és hivatali idejük megszűnését is – kapcsolatos határozatokat”
- **Tényleges függetlenséget biztosító belső szabály rendszer.** Ez a VET és a VET Vhr. már említett implementáló rendelkezéseit, valamint az ezt kiegészítő – szétválasztást elősegítő - rendelkezéseit jelenti.
- **Korlátozott tulajdonosi (pénzügyi) kontroll.** A szigorú elválasztási szabályok megkövetelik, hogy bizonyos tulajdonosi hatáskörök a cég közgyűlésétől a felügyelő bizottsághoz kerülnek, ugyanis ez a szerv az Irányelv 20. cikk szerinti felügyeleti szerv. Erre azért van szükség, hogy a befolyásmentesség elvének megfelelhessen a társaság, és a tulajdonos, ne hozhasson olyan pénzügyi intézkedéseket, amelyek a veszélyeztetnék az átviteli-rendszerirányítási tevékenységet.
- **Megfelelési Ellenőr alkalmazását** mind az Irányelv⁵⁹, mind a Vet.⁶⁰ előírja, még pedig azért, hogy a megfelelési program betartását ellenőrizhesse a legfontosabb garanciája az elválasztási és megfelelési szabályok betartásának. A társaság ezen tisztségviselője a Felügyelő bizottsághoz rendelt⁶¹, és szigorú összeférhetetlenségi és kizárási szabályok vonatkoznak rá.

⁵⁷ 2009/72/EK irányelv 18. cikk (4)

⁵⁸ 2009/72/EK irányelv 19. cikk (1)

⁵⁹ 2009/72/EK irányelv 21. cikk

⁶⁰ Vet. 102/E. §

⁶¹ 99/2012. sz. MEH határozat

- Feladata⁶² a megfelelési Program figyelemmel kísérése, az Éves Megfelelési Jelentés elkészítése és március 1-jével a MEKH-nak való átadása, Negyedéves Megfelelési Tájékoztatás szintén a MEKH részére, Felügyelő Bizottság tájékoztatása, Egyéb tájékoztatás (MEKH), pl.: Jelentős hiányosságok feltárása.
- **Magyar Energetikai és Közmű szabályozási Hivatal**, mint az Irányelv⁶³ szerinti szabályozó hatóság. Feladata a hatékony és rendszeres kontroll.

Az alábbi táblázattal az kívánom szemléltetni, hogy az irányelv rendelkezéseit hogyan ültette át a Vet. A táblázat tartalmazza a függetlenségi garanciát előíró irányelvi rendelkezések helyét, és az azt átültető törvényi szakaszokat a villamosenergia törvényben. A táblázat harmadik oszlopában pedig a függetlenséget garantáló tartalmi rendelkezéseket próbálom érzékeltetni.

Irányelv	Vet.	Tartalom
18. cikk (1)	102/D. § (1)	Fb határozat sérelme nélküli hatáskörök
18. cikk (3)	102.§ (1)	Szétválasztási szabályok
20. cikk (1)	102.§ (2) a) és (3)-(4)	Felügyelő Bizottság
20. cikk (2)	102.§ (6)	Fb tagok
20. cikk (3) [19. cikk (3)] [19. cikk (6)] [19. cikk (7)]	102/A.§ (2) 102/A.§ (4) a) 102/A.§ (2) 102/A.§ (6)	Tisztségviselőkre, munkavállalókra vonatkozó szétválasztási szabályok
21. cikk (1)	102/E. § (1)	Megfelelési program
21. cikk (2)	102/E. § (2)-(3)	Megfelelési ellenőr jogállása

⁶² MAVIR Zrt.: Tomaj Balázs - MAVIR - ITO Modell szerinti működése

⁶³ 2009/72/EK irányelv 18. cikk (7)-(8)-(10)

21. cikk (3)	102/E. § (5)-(6) 151. § 1a.	Megfelelési ellenőr feladatai, jogosultságai ⁶⁴
--------------	--------------------------------	---

A táblázat saját kutatás eredménye.

A magyarországi MAVIR mellett ezt a modellt választotta a görög IPTO és az osztrák APG rendszerirányító vállalat is.⁶⁵

⁶⁴ A további feladatait és hatásköreit az ellenőrnek a 273/2007. (X. 19.) Korm. rendelet a villamos energiáról szóló 2007. évi LXXXVI. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról 95-96.§, 99.§ és 99/B.§ tartalmazza.

⁶⁵ ENTSO-E HÍRLEVÉL 5. kötet, 5. szám, 2013. május, Budapest.

VII. Az energiahatékonyságról

Ezt a fogalmat sokan és sokféleképpen használják, de a mondanivaló minden esetben ugyanaz. Mégpedig az egész energiaszektorra vonatkoztatott hatékonyság növelés. Energetikai értelemben azt nevezhetjük hatékonynak, ha ugyanolyan eredmény elérésére kevesebb energiát használunk fel. Ezt fogalmazza meg az európai jogalkotó is.

Energiahatékonyság alatt a következőt kell érteni: „a teljesítményben, a szolgáltatásban, a termékekben vagy az energiában kifejezett hozam és a befektetett energia aránya”⁶⁶ De ez nem csak másodlagos jogforrási szinten jelenik meg, mert az Európai Unió Működéséről Szóló Szerződés elfogadásával az elsődleges jogforrásokban is megjelent az energiahatékonyság és energiatakarékosság.⁶⁷

Az energiahatékonysággal általában párban kerül említésre az energiatakarékosság. Ez egy még általánosabb fogalom, egzakt jogi definíciója nincs, de az elmondható, hogy az energia felhasználás csökkentését jelenti, „még ha nem is feltétlenül technológiai fejlesztés eredményeképpen, hanem például gazdasági, vagy környezetvédelmi megfontolásból”⁶⁸

VIII. Az átviteli rendszerirányításra vonatkozó releváns jogi szabályozás az energiahatékonyság szempontjából

A jelenleg hatályos - 2007. évi LXXXVI. törvény a villamosenergiáról – VET a III. Fejezet I. Cím alatt ismerteti az átviteli rendszerirányításra vonatkozó főbb szabályokat és az alsóbb szinten történő szabályalkotásra irányuló felhatalmazást.

Ennek értelmében az átvitelt és a rendszerirányítást együttesen kell végeznie az átviteli rendszerirányítónak, melynek feladata:

- *a villamosenergia-rendszer zavartalan és biztonságos működtetése, valamint egyensúlyának biztosítása,*
- *az átviteli hálózat üzemeltetése, karbantartása és fejlesztése,*

⁶⁶ 2006/32/EK Irányelv 3. cikk b)

⁶⁷ BÁNYAI i.m. . 111. oldal

⁶⁸ BÁNYAI : uo. 75. oldal

- *a villamos energia megfelelő minőségű továbbítása, és*
- *az átviteli rendszerirányításhoz szükséges eszközök üzemeltetése, karbantartása és fejlesztése.*⁶⁹

Ezen feladatait a 714/2009/EK európai parlamenti és tanácsi rendeletben (a továbbiakban: 714/2009/EK rendelet) meghatározott átlátható módon, befolyásmentesen és az egyenlő bánásmód követelményének megfelelően köteles végrehajtani.⁷⁰

Itt ki kell térnem röviden az átláthatóság kérdéskörére, valamint utalok a befolyásmentesség és az egyenlő bánásmód definícióira.

Az átláthatóságot a rendelet az 1. sz. mellékletének 5. pontja szerint kell értelmezni. Itt a rendelet egy komplex átláthatósági szabályrendszert vázol fel, amit minden ENTSO-E tag TSO-nak be kell tartania.

Ezen átláthatósági szabályoknak a lényege, hogy információt tegyenek közzé a hálózat rendelkezésre állásáról, illetve az ahhoz való hozzáférési lehetőségekről, valamint hogy hol és miért áll fenn szűk keresztmetszet.⁷¹ Ezzel együtt erre a problémára vonatkozó szűk keresztmetszet kezelési és kapacitás felosztási eljárásokat. Továbbá az üzemeltetés- és tervezésbiztonsági szabványokat, a lehető legjobb előrejelzés alapján a határon keresztüli kereskedelmet érintő lényeges adatokat⁷² is közzé kell tennie a rendszerirányítónak. Ezek az adatok az átviteli kapacitásra vonatkozó éves, havi, heti és napi, vagy akár napon belüli előrejelzéseket és a ténylegesen megvalósult mennyiségeket tartalmazzák.

Ezeknek az információknak könnyen elérhető formában, szabadon hozzáférhetőnek és elérhetőnek kell lennie az információcsere megfelelő és szabványosított útján.⁷³

A befolyásmentességet a korábban ismertetett ITO-modell szerinti működés során fennálló szétválasztási szabályok biztosítják.

⁶⁹ Vet. 14.§

⁷⁰ Vet. 15.§ és 714/2009/EK rendelet Preambulum (3)

⁷¹ Olyan helyzetet jelent, amikor a nemzeti átviteli hálózatok közötti rendszerösszekötő nem képes továbbítani a piaci szereplők által igényelt nemzetközi kereskedelemről fakadó teljes fizikai áramlást a rendszerösszekötők és/vagy az érintett nemzeti átviteli hálózatok kapacitáshiánya miatt. 714/2009/EK rendelet 2. Cikk (2) c)

⁷² 714/2009/EK rendelet 1. Melléklet 5.1-5.5-ig.

⁷³ 714/2009/EK rendelet 1. Melléklet 5.9

Az egyenlő bánásmód követelménye itt a hálózathoz való megkülönböztetés-mentes hozzáférés biztosításában nyilvánul meg. A Vet. a preambulumban és a törvény céljai között is szerepelteti az egyenlő bánásmód elvét. Az átviteli hálózatra vonatkozó szabályozás ismertetésénél bővebben kitérek erre.

E rövid közösségi jogi kitérő után folytatom a magyar szabályozás releváns részének ismertetését.

A Vet.-nek már a preambulumba is bekerült az energiahatékonyság és fenntarthatóság, mint szempont.

„Az Országgyűlés a hatékonyan működő villamosenergia-versenypiac kialakítása, az energiahatékonyság, az energiatakarékosság elveinek a fenntartható fejlődés érdekében történő érvényesítése... érdekében a következő törvényt alkotja.”⁷⁴

Ezzel a jogalkotó szándéka kiterjed arra, hogy az egész villamosenergia ipar, és ezzel az átviteli rendszerirányító számára, mintegy vezérfonalként jelölje ki e környezetvédelmi hatású szempontokat. Ez nem csak azért fontos, mert az európai jogalkotó is megfogalmazta ezeket, hanem mert tényszerűen elmondható, hogy a fenntarthatóság szem előtt tartása a közös jövő miatt emberi kötelesség is.

Itt szeretném a fenntarthatóság jelentését tisztázni, ugyanis ezzel előszeretettel „dobálóznak” a jogalkotók, a politikai célkitűzések létrehozásánál. Itt Dr. Bányai Orsolya nyomán különbséget teszek gyenge és erős fenntarthatóság között. A gyenge fenntarthatóság⁷⁵ az egyfajta összeegyeztethetőséget jelent egy döntés gazdasági, társadalmi és környezeti hatásai között, egyforma fontosságuként kezelve a három területet.

Ezzel szemben az erős vagy ökológiai fenntarthatóság⁷⁶ a környezetvédelmi érdek elsődlegességét hirdeti a társadalmi és gazdasági szempontokhoz képest, mert a természeti erőforrásokat nem helyettesíthető kulcserőforrásokként kezeli. A VET – mint általában a jogi és politikai dokumentumok⁷⁷ - fenntarthatóság alatt a gyenge fenntarthatóságot érti.

⁷⁴ Vet. preambuluma

⁷⁵ BÁNYAI: uo. 36. oldal

⁷⁶ BÁNYAI: uo. 37. oldal

⁷⁷ BÁNYAI: uo. 37. oldal

Tovább elemezve a Vet rendelkezéseit, láthatjuk, hogy konkrét törvényi céllá teszi a jogalkotó a fenntartható fejlődés érdekében az energiahatékonyság, az energiatakarékosság elveinek érvényesítését.⁷⁸

Ezt kiegészíti azzal, hogy törvényi céllá emeli a megújuló energiaforrásból és a hulladékból nyert energiával termelt villamos energia, valamint a kapcsoltan termelt villamos energia termelésének elősegítését⁷⁹ is. Itt szükséges ismertetni a jogszabályhely által bevezetett fogalmakat, úgymint megújuló energiaforrás, hulladékból nyert energia és a kapcsoltan termelt energia, mert a hétköznapi szóhasználatban nem mindig pontosan használjuk ezeket.

Megújuló energiaforrás:⁸⁰ nem fosszilis és nem nukleáris energiaforrás (nap, szél, geotermikus energia, hullám-, árapály- vagy vízenergia, biomassa, biomasszából közvetve vagy közvetlenül előállított energiaforrás, továbbá hulladéklerakóból, illetve szennyvízkezelő létesítményből származó gáz, valamint a biogáz)

Hulladékból nyert energia:⁸¹ hulladéknak - a környezetvédelmi és hulladékgazdálkodási előírások betartása mellett - tüzelőanyagként történő felhasználása során nyert energia.

Kapcsoltan termelt energia:⁸² azonos technológiai folyamatban egyidejűleg termelt mechanikai, hő- és villamos energia.

Ezt a törvényi célt a kötelező átvételi rendszer (KÁT) létrejötte óta lehet teljesíteni, ugyanis ennek a rendszernek a keretében a megújuló energiaforrásból és a hulladékból nyert energiával termelt villamosenergiát egy előre meghatározott áron köteles átvenni az átviteli rendszerirányító, amelyet a VER-ben allokál. De ezt abban az esetben teszi meg a magyar TSO, ha a „zöldenergia” előállítását a MEKH Kiserőművi összevont engedélye⁸³ alapján végzik. Kiserőmű⁸⁴ alatt az 50MW – nál kisebb névleges teljesítőképességű erőművet kell érteni.

Azokat a villamosenergia termelőket, akik a KÁT rendszer keretében termelnek „zöldenergiát”, rendszerirányító tömöríti egy mérlegkörbe, amelyben a részvétel kötelező és

⁷⁸ Vet.1. § b)

⁷⁹ Vet. 1. § h)

⁸⁰ Vet. 3.§ 45.

⁸¹ Vet. 3.§ 26.

⁸² Vet. 3.§ 29.

⁸³ Vet. 3.§ 33.

⁸⁴ Vet. 3.§ 32.

ahol a villamos energia ellenértékét a MAVIR Zrt. egyenlíti ki. A MAVIR Zrt. pedig az így vásárolt villamos energiát továbbadja, ugyanis minden villamosenergia kereskedő, és a felhasználóknak közvetlenül értékesítő termelő köteles a felhasználói részére értékesített villamos energia arányában átvenni az átvételi kötelezettség alá eső villamos energiát és erre vonatkozóan szerződést kötni az átviteli-rendszerirányítóval.

Itt szeretnék kitérni a mérlegkör és a kiegyenlítő energia fogalmának az ismertetésére, mert ezek ismerete szükséges a KÁT rendszerre vonatkozó szabályozás megértéséhez. Ezt a két fogalmat a Vet. fogalom meghatározó 3. §-ának a segítségével ismertetem.

Kiegyenlítő energia⁸⁵: az átviteli rendszerirányító által a pozitív, vagy negatív irányú menetrendi eltérést kiegyenlítő szabályozás során a mérlegkör-felelősökkel elszámolt villamos energia. A menetrend fogalmát lásd a 71. lábjegyzetben.

Tehát a kiegyenlítő energia arra szolgál, hogy ha több vagy kevesebb a villamosenergia a rendszerben, mint kellene, akkor ezt a rendszerirányító egyenlíti ki. Oly módon, hogy ha kevés a villamosenergia, akkor ezt beszerzi vagy a rendelkezésre álló rendszerszintű tartalékokból, vagy ha ez nem elégséges vagy nem áll rendelkezésre, akkor határkeresztező kapacitások igénybevételeivel. Ha pedig sok a villamosenergia a rendszerben, akkor határkeresztező kapacitásokon keresztül megkísérli értékesíteni külföldre, vagy a hazai termelést csökkenti. Ez utóbbi gyorsabb, viszont költségesebb is.

Mérlegkör⁸⁶: a kiegyenlítő energia igénybevételenek okozathelyes megállapítására és elszámolására és a kapcsolódó feladatok végrehajtására a vonatkozó felelősségi viszonyok szabályozása érdekében létrehozott, egy vagy több tagból álló elszámolási szerveződés.

A KÁT mérlegkört a MAVIR Zrt hozza létre mérlegkör-szerződéssel⁸⁷.

Mivel KÁT-os mérlegkört csak a MAVIR Zrt. alakíthat, így a Kormány jogosult meghatározni az ott átruházott villamos energia kereskedelmi jogának árát, bármennyire is hangsúlyozza a Vet. a piaci áron való kereskedés lehetőségét⁸⁸.

⁸⁵ Vet. 3.§ 31.

⁸⁶ Vet. 3.§ 46.

⁸⁷ A kiegyenlítő energia elszámolására és/vagy az elszámolás alapjául szolgáló menetrendek bejelentésére kötött szerződés az átviteli rendszerirányító és a mérlegkör-felelős között, amely rögzíti a mérlegkör-felelős és az átviteli rendszerirányító kiegyenlítő energia elszámolásra és menetrend-bejelentésre vonatkozó jogait és kötelességeit. - A magyar villamosenergia-rendszer Kereskedelmi Szabályzata I./2.28.

⁸⁸ Vet. 11.§ (1)

Ez egyfajta korlátozása a piacnak, viszont ésszerű, mert nem minden „zöldenergia” szabályozható. A naperőmű csak akkor termel, ha süt a nap, a szél erőmű csak akkor, ha fúj a szél. A rendszerirányítási szempontok itt felülírják nem csak a piaci, de a környezetvédelmi szempontokat is, mert egy szén vagy gáz tüzelésű erőmű jobban szabályozható, akkor termelnek igazán, amikor szükség van rá, nem pedig, akkor, amikor lehet. Ez jelenti azt, hogy a Vet. gyenge fenntarthatóságban gondolkodik.

„A kötelezően átveendő villamosenergia mennyiségét és az átvétel időtartamát a MEKH az egyenlő bánásmód elvével összhangban állapítja meg, olyan szempontok alapján, mint a villamosenergia felhasználók teherviselő képessége, vagy éppen az egyes villamosenergia-termelési eljárások átlagos megtérülési ideje.”⁸⁹

⁸⁹ ROMHÁNYI: i.m..96. oldal

IX. A Hálózatfejlesztési terv koncepciója a fenntarthatóság és energiahatékonyság tükrében

Itt először is el kell határolni egymástól az átviteli hálózatot és az elosztó hálózatot. A fogalom meghatározáshoz segítségül hívom, a Vet. 3. §-át.

*Átviteli hálózat:*⁹⁰ a villamos energia átvitelére szolgáló vezetékrendszer - beleértve a tartószerkezeteket és a határkeresztező vezetékeket is -, a hozzá tartozó átalakító- és kapcsolóberendezésekkel együtt.

*Elosztó hálózat:*⁹¹ a villamosenergia elosztására és csatlakozási pontra való eljuttatása céljára szolgáló vezetékrendszer - beleértve a tartószerkezeteket is -, a hozzá tartozó átalakító- és kapcsolóberendezésekkel együtt.

Tehát az átviteli hálózat az a „nagy” vezetékrendszer, amelyen keresztül történik a MAVIR átviteli tevékenysége. Ezek 220, 400 és 750 kV-os vezetékeket jelentenek. Ezeken keresztül történik a nagy erőművekből a betáplálás a VER-be, valamint ezek jelentik a határkeresztező kapacitásokat is.

Az elosztó hálózatot 120 kV-on az elosztói engedélyesek üzemeltetik. Ezek a jogi személyek a MEKH engedélye alapján jogosultak és kötelesek elvégezni egy meghatározott település, településrész, valamint felhasználási hely tekintetében az elosztói tevékenységet⁹²

„Az elosztás keretében az engedélyes - a hálózat működtetésén túl - biztosítja a piaci szereplők versenysemleges kiszolgálását, az energia továbbítását a felhasználók részére és a hálózat megfelelő szinten tartása, illetve bővítése révén minden indokolt igényt transzparens, befolyásmentes módon - az egyenlő bánásmód követelményeit figyelembe véve - kielégít.

A fent említett feladatain túl, elvégzi a fogyasztás mérését és elszámolását, működteti az ügyfélszolgálatokat, nyilvántartást vezet a háztartási méretű kiserőművekről, valamint a védendő fogyasztókról.

A hálózati veszteség pótlásához szükséges energiát bármely hazai, vagy külföldi villamosenergia-kereskedőtől beszerezheti.”⁹³

⁹⁰ Vet. 3. § 2.

⁹¹ Vet. 3. § 9.

⁹² Vet. 76. § (1) b).

⁹³ ROMHÁNYI uo. 49. oldal.

A 2009/72/EK irányelv 23. cikke fogalmazza meg, hogy az átvitelrendszer-üzemeltető minden évben tízéves hálózatfejlesztési tervet nyújt be a szabályozó hatóságnak, a fennálló és az előre jelzett kínálat és kereslet alapján. Ezt a Vet. 25-28. § - ban implementálta.

A fenti jogszabályok alapján a MAVIR legutóbb 2012-ben készítette el a Hálózatfejlesztési tervét, melyet 2013. III. 14-én tett közzé. Ezt a 118/2013. számú MEH határozat hagyta jóvá.

Ennek a tervnek van irányelv célkitűzése, ami a következő: „a törvényben, szabályzatokban meghatározott ellátás-, és üzembiztonság fenntartása a rendszerhasználók számára, az európai villamosenergia-rendszerrel az együttműködőképesség fenntartása, és a piaci szereplők hálózattal szemben támasztott igényeinek kielégítése a legkisebb költség elvének érvényesítésével.”⁹⁴

A Hálózatfejlesztési terv közép és hosszútávon tervez 2030 ig. A VER forrásoldali kapacitásfejlesztésére vonatkozó előrejelzéseket – gyakorlatilag az erőműparkra vonatkozó tervek – tekintem relevánsnak a kutatás szemszögéből.

Itt egyfajta alapvetésként el kell mondani, hogy a tervezett új erőművek, vagy bővítések elsősorban a kieső – előregedő – erőművek pótlására lesznek hivatottak és csak másodsorban a villamosenergia igények növekedése miatt.⁹⁵

A jelenleg meglévő és üzemelő erőművek névleges bruttó villamos teljesítőképessége 10 100 MW. Tíz év múlva majdnem a felére 5 500 MW-ra csökkenhet, a döntően széntüzelésű nagyerőművek – pl: Mátra Erőmű, Dunamenti Erőmű - leállítása miatt. Ezek a leállítások műszakilag is indokoltak lesznek ekkorra, másrészt viszont az energiapolitikai irányok jelenlegi állása szerint is csökkenteni kell az üvegházhatású gázok kibocsátását a fenntarthatóság jegyében. Itt még mindig csak gyenge fenntarthatóságról beszélhetünk, mert a jelen gazdasági körülményekből és lehetőségekből kiindulva a széntüzelésű erőművek működését minden valószínűség szerint addig igyekeznek fenntartani, ameddig az műszakilag lehetséges.

⁹⁴ MAVIR RTO. - A Magyar Villamosenergia-rendszer Hálózatfejlesztési Terve 2012. – Budapest, 2012. továbbiakban Hft. http://mavir.hu/documents/10258/15454/terv_2012_final.pdf/a2209643-f229-431c-a0c2-2bf6da3e0bb3 (2013.XII. 2) 19. oldal

⁹⁵ Hft. 39. oldal

A Hálózatfejlesztési tervnek van egy optimistább „A” jelű változata és egy pesszimistább „B” jelű változata.

„A” változat: a befektetők által benyújtott ún. Kötelezettségvállalási, vagy Igénybejelentő Nyilatkozatok alapján – összhangban a Hálózatfejlesztési Tervvel szerepeltet új erőműves entitásokat,

„B” változat: jelen ismereteink, szakértői vélemények szerint a leginkább valószínűsíthető beruházások figyelembevételével összeállított erőműves kapacitásokat⁹⁶ jelenti.

Az elmúlt években üzembe helyezett CCGT⁹⁷ Erőművek – Gönyű, Bakony – még néhány évig elegendőek, de 2017-re csökkenni fog a tartalék. A húszas évek közepén várhatóan egy nagy (1200-1600 MW-os) egységteljesítő képességű nukleáris alaperőmű kerülhet üzembe, kiegészítve a megfelelő tartalékkal. A nehézséget ekkor az átmeneti túlépítettség jelentheti. Ez minden valószínűség szerint a Paks II. Erőmű lehet.

Itt ismertetem az erőmű létesítési engedéllyel, csatlakozási szerződéssel rendelkező – és létesítési szándékaikat Kötelezettségvállalási, vagy Igénybejelentő nyilatkozatban visszaigazolt – erőművek:

- Almásfüzitő /400 MW CCGT/ 2014. év
- Almásfüzitő /400 MW CCGT/ 2015. év
- Csepel III. /442 MW CCGT/ 2014. év
- MOL-CEZ ERCSI /800 MW CCGT/ 2014. év
- Dunamenti G4 /450 MW CCGT/ 2016. év
- Szeged Energia /2×460 MW CCGT/ 2016. év
- Tisza II. 4. /repowering 430 MW CCGT/ 2016. év

⁹⁶ Hft. 41. oldal

⁹⁷ Kombinált ciklusú gáz turbinás (CCGT) erőműben a gázturbinában termelt elektromos áram mellett a keletkezett hő is hasznosításra kerül és áramot termel egy gőzturбина segítségével; ezáltal megnöveli az elektromos áram termelésének a hatékonyságát. MOL Nyrt: <http://www.mol.hu/evesjelentes2009/uploads/file/pdf/hu11.pdf> (2013.XII.2)

- Tisza II. 1. /repowering 430 MW CCGT/ 2017. év
- Közép-Európai Erőmű /2×430 MW CCGT/ 2017. év
- Közép-Európai Erőmű /2×430 MW CCGT/ 2019. év
- Közép-Európai Erőmű /2×430 MW CCGT/ 2021. év

MAVIR-RTO-TRV-0024-00-2012-09-24

- Paks II. /1200 – 1750 MW nukleáris/ 2022. év
- Paks II. /1200 – 1750 MW nukleáris/ 2027. év⁹⁸

Ezekre az igénybejelentésekre alapozzák a készítő a „A” jelű változatot. Ebben látható, hogy nem szerepel széntüzelésű erőmű építése, hanem túlnyomó többségében CCGT és kisebb részében nukleáris üzemegységeket létesítenének.

Tehát a villamosenergia-rendszer erőműveinek primerenergia-felhasználásában a földgáz részaránya a húszas évek elejére 40% fölé emelkedhet, ami később az új nagy atomerőműves blokk üzembekezdésével csökkenthető.

Az új, korszerű technológiai fejlesztések eredményeképpen a hazai erőművek szén-dioxid kibocsátása az évi 15 millió tonnáról lényegesen lecsökkenhet, akár 10 millió tonna körülire is. Ezzel együtt a villamosenergia-kiadásra vonatkoztatott fajlagos szén-dioxid-emisszió akár 140 g/kWh-ra mérséklődhet másfél évtized alatt.⁹⁹

Ezen nagyerőművek mellett a kiserőművek és az azokban – a KÁT rendszer keretében – termelt zöldenergia aránya továbbra sem lesz számottevő, bár talán biztató lehet, hogy 2013. év első felében a MEKH 13 naperőmű létesítésére adott ki összevont kiserőművi engedélyt.

Az energiahatékonysági szempontoknak ezek a tendenciák megfelelnek, viszont fenntarthatósági szempontból az eredmény relatív lehet. Ugyanis, mint láthatjuk, még a gyenge fenntarthatóságnak is nehezen felel meg ez a típusú hálózatfejlesztési terv a nukleáris energiatermelés bővítése miatt. Viszont a mérleg másik oldalán ott van a káros anyag

⁹⁸ Hft. 41-42. oldal

⁹⁹ Hft. 42. oldal.

kibocsátás jelentős csökkenésének a lehetősége is, ugyanis mind az atomenergiának, mind a megújuló energiának szinte nulla a CO₂ kibocsátása.

X. Összegzés

A villamosenergia fizikai tulajdonságaitól és dologi mivoltától hosszú utat tettünk meg az átviteli-rendszerirányítás és annak fenntarthatósági-energihatékonysági szempontú jogi vizsgálatáig. Kutatásom végére érve úgy érzem, hogy megfelelően körüljártam a választott területet, ahhoz, hogy válaszolni tudjak a bevezetőben feltett két kérdésre.

Az első kérdés az volt, hogy az átviteli-rendszerirányító tevékenysége megfelel-e a hatályos hazai és közösségi jogszabályok által megkívánt fenntarthatósági és energiahatékonysági szempontoknak?

Erre a kérdésre csak akkor tudok egyértelmű igennel válaszolni, ha a fenntarthatóság alatt gyenge fenntarthatóságot értek. Ugyanis mind a közösségi, mind a hazai jogi szabályozás értelmezése során arra jutottam, hogy a jogalkotói szándék erre terjedt ki, ugyanis nem beszélhetünk erős fenntarthatóságról ott, ahol gazdasági, társadalmi, vagy rendszerirányítási érdekeket egyenértékűként kezelnek környezetvédelmi érdekekkel. Az energiahatékonysági követelményeknek viszont megfelel a hazai TSO tevékenysége, ugyanis a jelenben is és a Hft-ben is a nagyerőművek létrehozását célozták meg.

A második kérdés: hogyan lehet ezt továbbfejleszteni?

Az én meglátásom az, hogy a minél több, zöldenergiát termelő kiserőmű helyett keresni kell a műszaki lehetőséget arra, hogy olyan megújuló energiával működő erőmű parkot lehessen létrehozni, amely képes felvenni a „versenyt” a jelenleg működő hagyományos (legalább 100 MW névleges villamos teljesítményű) nagyerőművekkel. Erre példa az Egyesült Államok Arizona államában működő 280 MW teljesítményű Solana naperőmű park, ami 7,8 négyzetkilométeren áll és napnyugta után is képes hat órán át teljes kapacitással termelni. Ez úgy történik, hogy 2700 parabola tükör segítségével szintetikus olajat forrósít fel, amelyet egy csőrendszer segítségével bojlerekbe vezetnek, hogy gőzt állítsanak elő. A gőz által meghajtott két darab 140 megawattos turbina állít elő villamosenergiát.¹⁰⁰

¹⁰⁰ http://index.hu/tech/2013/10/15/elindult_az_ejjel_is_mukodo_naperomu/ (2013. október 15.)

A hazai lehetőségeket figyelembe véve a naperőmű park mellett járható út lehet a geotermikus energiát hasznosító erőművek létrehozása, amely kapcsolt energiatermeléssel a települések hő ellátásának egy részét is biztosítani tudja a villamos energia termelése közben keletkező hulladék hővel. Erre működő példa a PannErgy Zrt. által Miskolc mellett felépített és üzemeltetett geotermikus erőmű, amely a miskolci Ávasi lakótelepet is ellátja hőenergiával.

Mindehhez a jogtudomány úgy tud hozzájárulni, hogy mindig időben, a technológiai fejlődéssel lépést tartva, azokra reagálva alkotja meg azokat a jogszabályokat, amelyek elősegítik, megkönnyítik és a lakosság számára is elérhetővé teszik a zöldenergiát, mint hatékonyan előállított villamosenergiát a fenntarthatóság jegyében. Ezzel párhuzamosan, pedig törekedni kell arra a jogalkotónak, hogy ne teremtsen olyan jogszabályi környezetet, amely szembe megy a szakmai irányokkal és figyelmen kívül hagyja mind a fizikai, mind a gazdasági törvényszerűségeket.

Hivatkozott irodalom

- TURKOVICS István : A jogalkalmazás nehézségei az energiajog területén CEDR Magyar Agrárjogi Egyesület – *Agrár- és Környezetjog 2012. 13. szám 105-110. oldal 2012. Miskolc*
- ANTAL Attila (kutatásvezető) - Diszfunkciók az állami energetika és az energiajog területén. Energia Kontroll Projekt - Energia Klub – 2009. November 30. Budapest. http://energiaklub.hu/sites/default/files/kiadvanyok/EKP_tanulmany_Diszfunkciok.pdf 2013.XI.28
- BÁNYAI Orsolya: Az energiaszolgáltatás csökkentésére és a megújuló energiaforrásokra irányuló szabályozás az ökológiai fenntarthatóság nézőpontjából. Debrecen, 2012. Doktori értekezés
- ROMHÁNYI Róbert: Villamos Energia Jog, Budapest, 2010 Szakdolgozat <http://jak.ppke.hu/ppke-jak-kari-konyvtar/szakdolgozatok/3027-esleltari-szam>.
- BÍRÓ György- Kötelmi jog és a szerződés jog közös szabályai. Kiadó: Novotni alapítvány a magánjog fejlődéséért. 2000 Miskolc.
- HÁSZ Zoltán: Közjogi elemek a polgári jogi szerződésekben: a villamos-energia közüzemi szerződés szerződésszegési szabályainak példája Jogelméleti Szemle, Eötvös Lóránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar 2005/4.szám
- OBERCZÁN Csaba: A villamos energia egyetemes szolgáltatók 2009. évi árrendszere - Energiafogyasztók lapja, 2010. 15. évf. 2. sz. 25-26. old.
- OLAJOS István - SZILÁGYI Szabolcs: A kistérségeken létrejövő távhő- és termelési rendszerek energiaügyi problémái - Magyar energetika, 2012. 19. évf. 6. sz. 22-27. old.
- HATVANI György (szerk.): A rendszerirányítás 60 éves története – MAVIR Zrt. - http://mavir.hu/documents/10258/107818/%21PORTAL.www.pob_page.pdf/af34de4f-c86e-4c90-83cc-a52f9f6dd252
- MAVIR Zrt.: Tomaj Balázs - MAVIR - ITO Modell szerinti működése
- ENTSO-E HÍRLEVÉL 5. kötet, 5. szám, 2013. május.
- MAVIR Zrt. Rendszerirányítási Igazgatóság, Rendszerszintű Tervezési és Elemzési Osztály. - A Magyar Villamosenergia-rendszer Hálózatfejlesztési Terve 2012. Budapest. http://mavir.hu/documents/10258/15454/terv_2012_final.pdf/a2209643-f229-431c-a0c2-2bf6da3e0bb3 2013. XII.2

- MOL Nyrt éves jelentése 2009, Budapest.
<http://www.mol.hu/evesjelentes2009/uploads/file/pdf/hu11.pdf>
- Index.hu – Elindult az éjjel is működő naperómű 2013.
http://index.hu/tech/2013/10/15/elindult_az_ejjel_is_mukodo_naperomu/
Október 15.

Hivatkozott Közösségi Jogforrások

- Az Európai Parlament és a Tanács 714/2009/EK rendelete (2009. július 13.)
- 2003/54/EK irányelv
- 2006/32/EK Irányelv
- 2009/72/EK Irányelv

Hivatkozott hazai Jogforrások

- 1946. évi XX. törvény Egyes villamosművek energiatelepeinek és távvezetékeinek állami tulajdonba vételéről és a villamos energiagazdálkodással kapcsolatos egyéb rendelkezésekről.
- 1961. évi II. törvény a Magyar Népköztársaság második ötéves népgazdaságfejlesztési tervéről az 1961. január 1-jétől 1965. december 31-ig terjedő időszakra.
- 1962. évi IV. törvény a villamosenergia fejlesztéséről, átviteléről és elosztásáról
- 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről
- 2007.évi XXVI. törvény az államot megillető szavazatsöbbségi részvény jogintézményének megszüntetéséről és egyes törvényeknek a megszüntetéssel összefüggő módosításáról
- 2007. évi LXXXVI. törvény a Villamosenergiáról
- 273/2007. (X. 19.) Korm. rendelet a villamos energiáról szóló 2007. évi LXXXVI. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról

Hivatkozott Határozatok

- 96/2000 sz. MEH határozat
- 1070/2005. (VII.08.) számú kormányhatározat
- 99/2012. sz. MEH határozat
- 118/2013. számú MEH határozat

Egyéb Hivatkozott Források

- MAVIR Zrt. Alapszabálya
- A magyar villamosenergia-rendszer Kereskedelmi Szabályzata
- Energia Charta Egyezmény